

УДК 374.32

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У РОБОТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ

Іонова І.М., к. пед. н.,
доцент кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

У статті порушено проблему пошуку ресурсів для роботи спеціалізованих соціальних служб. Висвітлено суть соціального проектування та проектної діяльності. Охарактеризовано соціальні проекти, їх види, життєвий цикл, етапи. Здійснено спробу розкрити можливості соціальних проектів як інструменту залучення ресурсів соціальними службами. Описано досвід проектної діяльності комунальної установи «Сумський міський центр дозвілля молоді».

Ключові слова: соціальне проектування, проектна діяльність, соціальний проект, життєвий цикл проекту, спеціалізовані соціальні служби, залучення ресурсів.

В статье затронута проблема поиска ресурсов для работы специализированных социальных служб. Освещены суть социального проектирования и проектной деятельности. Охарактеризованы социальные проекты, их виды, жизненный цикл, этапы. Предпринята попытка раскрыть возможности социальных проектов как инструмента привлечения ресурсов социальными службами. Описан опыт проектной деятельности коммунального учреждения «Сумский городской центр досуга молодежи».

Ключевые слова: социальное проектирование, проектная деятельность, социальный проект, жизненный цикл проекта, специализированные социальные службы, привлечение ресурсов.

Ionova I.M. PROJECT ACTIVITIES IN THE SPECIALIZED SOCIAL SERVICES

The article deals with the problem of the finding of resources for the work of specialized social services. Much attention is given to the nature of a social planning and project activities. The author describes social projects, their types, a life cycle and stages. Special mention is paid to the possibility of social projects as an instrument of the resources mobilization by social services. The article touches upon the experience of project activities of the municipal institution “Sumy city center of youth leisure”.

Key words: social projects, project activities, project work, project life cycle, specialized social services, resources mobilization.

Постановка проблеми. Мінливі умови навколишнього середовища вимагають від організацій та установ соціальної сфери вміння адаптуватися у сучасному світі і передбачати тенденції соціальних змін. Важливим складником діяльності соціальних організацій є їх ресурсне забезпечення, оскільки матеріальні, людські, інформаційні, технологічні ресурси є визначальним чинником досягнення мети організацій та підвищення рівня ефективності соціальних послуг.

Одним із інструментів дослідження і вирішення соціальних проблем сучасного суспільства є соціальне проектування. Воно дає можливість в ідеальній формі викласти зміни соціальних процесів, які в майбутньому можуть бути реалізовані у проектній діяльності через соціальний проект.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціального проектування та окремі аспекти написання та реалізації соціальних проектів висвітлено в працях Л. Банникової, В. Віноградова, Л. Вороніної, Т. Дрідзе, О. Ерліха, Е. Ларсона, В. Лукова, В. Курбатова, О. Курбатової.

Ученими Л. Банниковою, І. Бестужевим-Ладою, Г. Бірженюком, М. Войце-

ховським, Г. Намесніковою розглянуто технології соціального проектування. В. Віноградовим, Є. Вяхіревою, О. Ерліхом запропоновано методологію та інструментарій соціального проектування як процесу залучення різних груп населення до розробки стратегічних планів розвитку регіону, міста, району.

Принципи і технологію розробки соціального проекту, оцінку його життєздатності та організаційних основ його реалізації системно викладено В. Луковим, В. Курбатовим, О. Курбатовою. У працях С. Анісімова, Г. Дітхелма, Д. Локка, Е. Ларсона, П. Мартина, К. Тейта висвітлено питання управління проектами.

Водночас проблема впровадження проектної діяльності в роботу організацій і установ соціальної сфери потребує спеціального дослідження.

Постановка завдання. Мета дослідження – уточнити суть соціального проектування та охарактеризувати досвід проектної діяльності комунальної установи «Сумський міський центр дозвілля молоді».

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальне проектування виокре-

милося в універсальний і самостійний вид діяльності у кінці ХХ ст. Т. Дрідзе запропонувала декілька підходів до розуміння соціального проектування – об'єктно-орієнтований, суб'єктно-орієнтований та проблемно-орієнтований. Об'єктно-орієнтований підхід метою соціального проектування визначає створення прообразу майбутнього об'єкту або модернізацію вже наявного, тобто уможлиблює проектування не тільки будівель, підприємств, виробництв, а й соціальних зв'язків, відносин, соціальної сфери в цілому.

За суб'єктно-орієнтованим підходом соціальне проектування – розробка проекту індивідом, який представляє інтереси певної групи людей, верств населення, соціальних прошарків. Проектувальник у процесі проектування реалізує не тільки свій інтерес, а й «дивиться на світ» очима соціальної групи, інтереси якої він представляє. Отже, громада є суб'єктом процесу і бере участь у процесі проектування.

Основою проблемно-орієнтованого підходу є спрямованість на усунення соціальних проблем шляхом вироблення можливих варіантів їх вирішення з урахуванням проведених досліджень та наявних ресурсів [2, с. 13].

Поступово соціальне проектування інтегрується в управлінські процеси. На думку Т. Дрідзе, використання соціального проектування дасть змогу запобігти прийняттю та реалізації управлінських рішень, що матимуть негативний вплив на соціальне середовище, на якість та рівень життя населення.

На думку В. Лукова, соціальне проектування – це конструювання індивідом, групою або організацією дії, спрямованої на досягнення соціально значущої мети і локалізованої за місцем, часом і ресурсами. Сутність соціального проектування полягає у конструюванні бажаних і реальних станів майбутнього [5, с. 6].

В. Курбатов визначає соціальне проектування як «проектування соціальних об'єктів, соціальних якостей, соціальних процесів і відносин». Специфіку ж соціального проектування він пов'язує з характеристиками соціального об'єкта – його суперечливістю, багатовекторністю, неможливістю його опису кінцевим числом термінів будь-якої соціальної теорії, багатофакторністю його буття [4, с. 16].

Проектування здійснюється у процесі проектної діяльності. Закономірним результатом проектної діяльності є проект. Проект являє собою мислену конструкцію завчасно спланованих і реальних змін. Така конструкція може бути у вигляді моделі,

прототипу, прообразу і обов'язково характеризується вольовим компонентом – прагненням здійснити намічені зміни. В англійській мові слово «проект» характеризують два слова – «project» і «design», які відповідно означають те, що задумується або планується і змінює світ; документально оформлений план споруди або конструкції.

Енциклопедія для фахівців соціальної сфери уточнює поняття «проект». Проект розглядається як сукупність взаємопов'язаних дій з чітко визначеними датами початку та завершення роботи, які потребують залучення спеціалістів та ресурсів для досягнення певних цілей організації. Проект містить концептуальну основу (опис ініціативи, її культурно-історичного змісту, гіпотези, оцінку їх новизни і можливих актуальних наслідків) і системно-організаційну частину (опис конкретних механізмів і етапів реалізації проекту). Проект – сукупність скоординованих дій із певними точками відліку та закінчення для досягнення певних цілей зі встановленими строками, витратами та параметрами виконання.

Проект дає змогу рухатися від ідеї до дії, певним чином структуруючи етапи цього процесу. Він завжди реалізується у певному соціальному, територіальному та часовому просторах, тому сприяє змінам у соціальному середовищі як результату колективної діяльності. Він може існувати у двох різновидах: а) як складова частина програми економічного та соціального розвитку, яка визначає основні цілі та завдання, що належать до соціальної сфери та мають бути виконані в запланований період, а також головні засоби та шляхи їх здійснення; б) як самостійний варіант вирішення локальної проблеми конкретної цільової групи певного соціального середовища [3, с. 506].

Соціальний проект – сконструйоване соціальне нововведення, метою якого є створення, модернізація чи підтримка в середовищі матеріальної або духовної цінності, яка має просторово-часові та ресурсні обмеження і вплив якої на людей визнається позитивним за своїм соціальним значенням [7, с. 23].

Ініціатором проекту може бути як окрема людина, так і організація або суспільство. Предметом соціального проектування може бути нова річ, нові властивості або функції речі, що вже існує, послуга як результат корисної діяльності окремих особистостей, організацій, спрямована на задоволення певних потреб людей.

За своєю природою соціальні проекти спрямовані на підготовку або здійснення соціальних змін. Залежно від обраного шляху для реалізації змін проекти розділя-

ють на інноваційні (впровадження принципово нових розробок) і підтримувальні. За напрямками діяльності виокремлюють соціальні проекти історико-культурної спрямованості, оздоровчі проекти, соціально-педагогічні проекти, проекти у сфері професійної культури [4, с. 38].

За особливостями фінансування соціальні проекти поділяють на інвестиційні, бюджетні, благодійні, зі змішаним фінансуванням. Для здійснення таких проектів їхні організатори залучають кошти з різних джерел і на різних умовах. Для значної частини соціальних проектів змішане фінансування є найбільш зручним. Воно дає змогу акумулювати кошти із джерел, які не в змозі самостійно фінансово забезпечити проект повністю. Поступово до такої моделі фінансування схиляються багато недержавних організацій, що спеціалізуються на розробці та реалізації соціальних проектів.

В. Луков [5, с. 49] характеризує престиж-проекти та псевдопроекти. Специфіка престиж-проектів ґрунтується на феномені престижного споживання і полягає у закріпленні соціальних відмінностей знаками престижу. Псевдопроекти, на думку дослідника, – це лише видимість проекту, форма, якою прикривається інший зміст, що не поданий у самому псевдопроекті. Це проекти-фікції, які використовують проектну форму як маскування.

Проміжок часу між моментом появи проекту і моментом його ліквідації становить життєвий цикл проекту. Життєвий цикл проекту складається з етапів. Основні етапи соціального проекту – розробка концепції проекту; оцінка життєздатності проекту; планування проекту; складання бюджету; захист проекту; попередній контроль; етап реалізації проекту; корекція проекту за підсумками моніторингу; завершення робіт і ліквідація проекту.

Після завершення проекту обов'язково проводиться оцінка ефективності реалізації проекту. Критерії оцінки реалізації проектної діяльності у соціальній сфері – економічний (цільове використання коштів для здійснення проектування та його подальшої реалізації); громадський (ступінь актуальності вирішення проблеми, що виникла в суспільстві); психолого-педагогічний (рівень захищеності клієнта, відчуття психологічного комфорту і безпеки); практико-орієнтований (можливість використання в інших умовах та організаціях соціальної сфери) [6].

Означені підходи до класифікації проектів дають змогу визначити базові ознаки соціальних проектів. На думку О. Безпалько, до таких ознак зараховують:

– цілепокладання (відображення міркування розробників проекту щодо того, яким в ідеалі мав би бути результат діяльності);

– соціально-детерміновану (наявність у суспільному житті ситуації, яка потребує вирішення шляхом нововведень та окремих змін);

– часову (кожний соціальний проект має свій початок та закінчення, яке може бути стартом для продовження наступного етапу проекту чи його фінішем);

– територіальну (чітко визначені регіони та населені пункти, у яких проводяться проектні заходи);

– соціально-інституційну (заклади, організації, установи, в яких проводяться проектні заходи);

– інноваційну (наявність нових ідей, підходів, технологій вирішення соціальної проблеми на певному рівні);

– ресурсну (затверджена специфікація та графік використання ресурсів);

– організаційну (наявність певної організаційної структури з урахуванням масштабності проекту);

– соціально-інформаційну (кожний соціальний проект містить компонент інформування громадськості про проектні заходи та їхній вплив на зміну ситуації) [1, с. 14].

На думку дослідниці, соціальний проект можна розглядати як сукупність технологічних, управлінських та організаційних рішень, спрямованих на вирішення соціальних проблем, поліпшення соціокультурних умов життєдіяльності особистості, проведення необхідних соціальних змін.

Зазначений потенціал соціальних проектів активно використовується спеціалізованими соціальними службами для залучення ресурсів. Поновлення ресурсів сприяє оптимізації роботи соціальної служби, якісному надаванню соціальних послуг, упровадженню нових послуг, необхідних для користувачів. До визначальних видів ресурсів соціальних служб можна віднести людські (персонал, волонтери, залучені спеціалісти); матеріально-технічні (приміщення, обладнання, програмне забезпечення, меблі, витратні матеріали, продукти харчування, одяг тощо); фінансові (гроші); інформаційні (навчальні заходи для персоналу, методична література, конференції, семінари тощо); методологічні (методики навчання, технології реабілітації, методологія ведення випадку тощо); організаційні (інфраструктура або мережа взаємозв'язків, які напрацьовані соціальною службою за час свого існування) [8].

У діяльності центрів, які працюють із молоддю, соціальне проектування активно спрямовується на підтримку студентсько-

го самоврядування, формування здорового способу життя і розвиток змістовного дозвілля молоді. Не менш активно здійснюється проектна діяльність задля розвитку трудової активності молоді і забезпечення її зайнятості та розвитку міжнародних молодіжно-культурних контактів і студентських обмінів.

Потенційними джерелами ресурсів можуть бути органи влади, органи самоврядування, засоби масової інформації, комерційні організації, громадські організації, різного рівня фонди, освітні і медичні заклади, заклади культури, релігійні установи й організації, отримувачі соціальних послуг та їхні рідні, відомі люди, діячі культури, спорту, бізнесмени.

Аналіз практичної роботи комунальної установи «Сумський міський центр дозвілля молоді» Сумської міської ради дав змогу з'ясувати роль і можливості проектної діяльності для досягнення мети її діяльності.

Комунальна установа «Сумський міський центр дозвілля молоді» Сумської міської ради (далі – Центр), створений Сумською міською радою за підтримки Програми розвитку ООН та спільно з Регіональною невідприємницькою громадською організацією «Центр соціального партнерства», є спеціалізованим суб'єктом із реалізації державної молодіжної політики і поширює свою діяльність на територію м. Суми.

Метою діяльності Центру є сприяння створенню соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді м. Суми, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах територіальної громади м. Суми; забезпечення реалізації державної молодіжної політики, потреб молоді, молодіжних та дитячих громадських організацій м. Суми в інформаційній, методичній та організаційній підтримці, організації змістовного дозвілля, освітніх та культурологічних заходів; формування у молоді особистісних рис громадянина України, почуття національної гідності та патріотизму.

Проаналізувавши звіти про діяльність Центру за 2011–2015 рр., ми з'ясували, що протягом зазначеного періоду адміністрація і працівники Центру активно займалися проектною діяльністю. Серед масштабних проектів можна виділити проекти, спрямовані на енергозбереження та збереження навколишнього середовища, такі як

– акція «Зробимо Україну чистою!». Щорічна одностороння соціально-екологічна акція із прибирання та упорядкування засмічених зелених зон та місць громадського відпочинку;

– фестиваль «Sumy Energy Fest». Унікальна подія, яка поєднує музику, творчість, спорт і пропагування дбайливого ставлення до навколишнього середовища, здорового способу життя, розвитку технологій на основі відновлюваної енергії.

Заслужують на увагу проекти, спрямовані на підвищення якості освіти дітей та молоді:

– проект «Адаптація першокурсників», спрямований на адаптацію студентів-першокурсників ВНЗ Сумської області шляхом проведення циклу тренінгових програм;

– тренінгова програма «Молодіжна школа лідерства»;

– Літній наметовий табір «Школа молодого лідера»;

– кіноперегляди для студентів у рамках міжнародного фестивалю документального кіно про права людини DocuDays;

– проект «Обмін досвідом між лідерами органів студентського самоврядування».

Центр є постійним партнером програми «Активні громадяни» – програми Британської Ради для молоді у галузі міжкультурного діалогу і соціального розвитку. Проект стартував в 2009 р. та реалізується у понад 40 країнах Близького Сходу, Північної Африки, Європи, Південної та Східної Азії.

Мета проекту полягає у сприянні соціальним змінам і забезпеченні сталого розвитку шляхом створення і розбудови мережі молодих лідерів із залученням молодіжних організацій, які є рушіями реформ у своїх громадах, та надання їм знань та навичок, що сприятимуть побудові відносин між людьми на засадах рівності та рівних можливостей, поваги та безконфліктності.

За визначений період засобами проектної діяльності Центру вдалося залучити кошти не тільки з міського бюджету, а й від спонсорів та грантодавців, що привело до зростання загальної кількості заходів (у середньому на 27% за визначений період) та збільшення кількості заходів, проведених Центром без залучення бюджетних коштів. Так у 2015 р. із 94 проведених заходів 67 проведено без залучення бюджетних коштів. Зазначене сприяло збільшенню кількості учасників і користувачів проектів (з 10 тисяч у 2011 р. до 35 тисяч у 2015 р. відповідно).

Важливим напрямом роботи Центру є підвищення кваліфікації працівників. Завдяки участі у проектах і програмах працівники мали можливість відвідати Грузію, Чехію, Литву, Італію, Вірменію, Польщу, Угорщину, Німеччину, Білорусь, Францію та взяти участь у різних тренінгових програмах, серед яких – «Bridge Fellowship» у рамках Всесвітнього проекту «Peace Revolution»;

«Learn IT tools», присвячений використанню різних ІТ-інструментів у роботі громадських організацій; «Соціальні права молоді»; «Методики підвищення участі молоді»; «Молодь проти насильства»; «Неформальні методи роботи з молоддю»; «Методи роботи з внутрішньо переміщеними особами, міграція молоді (міжнародний аспект, внутрішня міграція)»; «Успішний молодіжний обмін сьогодні – запорука гарного добросусідства завтра».

Отриманий досвід дає можливість працівникам Центру активно брати участь у форумах та робочих зустрічах із розробки типового положення діяльності молодіжних Центрів в Україні та Закону України «Про молодь», створення молодіжних громадських рад. Ці заходи організує Міністерство молоді та спорту України з метою аналізу стану молодіжної політики, об'єднання спільноти практиків молодіжної роботи, напрацювання актуальних змін до законодавчих актів, що відповідають реальним потребам та запитам молоді.

Висновки з проведеного дослідження. Питанням соціального проектування і теорії соціальних проектів присвячено багато досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців. Соціальне проектування – це науково-теоретична і водночас практична діяльність зі створення проектів розвитку соціальних систем, інститутів, об'єктів на основі соціального передбачення, прогнозування та планування їхніх соціальних якостей і властивостей.

У літературі широко описано технологію створення соціальних проектів як інструменту соціальних змін, що ґрунтується на природній людській властивості конструювати реальність. Соціальний проект – це цільова авторська конструкція позитивного соціального нововведення за обмеженості ресурсів на його здійснення.

Сучасні спеціалізовані соціальні служби потребують змін, спрямованих на вдосконалення управління і надання соціальних послуг. Реалізуючи державну молодіжну політику, Центри дозвілля молоді широко

використовують у своїй роботі проектну діяльність. Це дає змогу залучати необхідні ресурси та підвищувати якість надання послуг.

Сумський міський центр дозвілля молоді має успішний досвід проектної діяльності. З'ясовано, що реалізація проектної діяльності сприяє залученню матеріальних і фінансових ресурсів, налагодженню співпраці з різними організаціями та установами, залученню волонтерів, підвищенню рівня кваліфікації співробітників, збільшенню кількості проведених заходів, збільшенню кількості клієнтів Центру.

Перспективу подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо у вивченні досвіду проектної діяльності соціальних служб, спрямованому на оновлення стандартів соціальних послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безпалько О.В. Соціальне проектування : Навч. посіб. / О.В. Безпалько. – К, 2010. – 127 с.
2. Дрідзе Т.М. Основы социокультурного проектирования / Т.М. Дрідзе, Э.А. Орлова. – М.: Российский институт культурологии, 1995. – 148 с.
3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання / За заг. ред. проф. І.Д. Звереві. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2013. – 536 с.
4. Курбатов В.И., Курбатова О.В. Социальное проектирование: Учеб. пособие / В.И. Курбатов, О.В. Курбатова. – Ростов н/Д., 2000. – 412 с.
5. Луков В.А. Социальное проектирование: Учеб. пособие / В.А. Луков. – М.: Изд-во Моск. гуманит.-социальн. академии: Флинта, 2003. – 240 с.
6. Науковий супровід, моніторинг та оцінка ефективності соціальних проектів / О.О. Яременко, О. М. Балакірева та ін.. – К.: ДЦССМ, 2002. – 132 с.
7. Пльшевский В.Г. Прогнозирование, проектирование и моделирование в социальной работе / В.Г. Пльшевский. – М.: Социально-технологический институт МГУС, 2001. – 95 с.
8. Управління діяльністю соціальних служб: метод. посібник [авт. кол. : Н. Гусак, Н. Кабаченко, В. Назарук, К. Савчук, О. Савчук, Л. Скоропада, Л. Чорній] / упорядн. – заг. ред. О. Іванова, Н. Гусак ; ПРООН в Україні, Проект «Підтримка реформи соціального сектору в Україні». – К.: К.І.С., 2013. – 178 с.